

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

Gustav Mahler
VIII. (ESZ-DÚR, „EZREK”)
SZIMFÓNIA

2022. OKTÓBER 1., 19:30
OPERAHÁZ

Gustav Mahler

VIII. (ESZ-DÚR, „EZREK”)

SZIMFÓNIA

Koncertszerű előadás latin és német nyelven, magyar és angol felirattal

Magna Peccatrix **SÜMEGI ESZTER**

Una pœnitentium **LÉTAY KISS GABRIELLA**

Mater Gloriosa **SZEMERE ZITA**

Mulier Samaritana **SZÁNTÓ ANDREA**

Maria Aegyptiaca **MELÁTH ANDREA**

Pater Ecstaticus **HAJA ZSOLT**

Pater Profondus **PALERDI ANDRÁS**

Doctor Marianus **HORVÁTH ISTVÁN**

Közreműködik **A MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ ZENEKARA, ÉNEKKARA**
ÉS GYERMEKKARA

Rendező **KOVÁCS KATALIN**

Karigazgató **CSIKI GÁBOR**

A gyermekkar vezetője **HAJZER NIKOLETT**

Az est háziasszonya **BÁTOR ANNA** szakújságíró

Vezényel **HAMAR ZSOLT**

„Most fejeztem be Nyolcadik szimfóniámat. A legnagyobb szabású mű, amelyet valaha alkottam; tartalmilag és formailag annyira különleges, hogy szinte lehetetlen bármit is írni róla. Képzelve el az egész világmindenséget, amint zeng és visszhangzik. Ezek már nem is emberi hangok, hanem a bolygók és napok keringése” – írta Gustav Mahler Willem Mengelberg holland karmesternek 1906 augusztusában grandiózus VIII. szimfóniájáról, mely a Magyar Állami Operaház előadásában, immár hagyományként, a Zene Világnapján csendül fel.

Gustav Mahler (1860–1911) a bécsi konzervatóriumban tanult, ahol egy ideig az egyetem is látogatta. 1880-tól kezdve mint karmester működött a monarchia kisebb-nagyobb városaiban, és ebben az évben írta első kimagasló művét, *A panaszos dalt*. Már fiatalabb éveiben rendkívüli képességű karmesterként emlegetik, aki különösen ihletett Mozart- és Wagner-értelmezésével tűnt ki. 1888-tól 1891-ig a budapesti Operaház igazgatója és vezető karmestere volt. Hároméves működése az intézmény művészi színvonalát magasra emelte. 1897-ig a hamburgi városi színház első karnagya, amit egy tízéves bécsi, majd egy hároméves New York-i periódus követett. Bécsben halt meg.¹

Mahler kiváló dirigensművészetét, amely az igazán nagyok alázatos szolgálatában nyilvánult meg, általános elismerés övezte, alkotói munkássága azonban sok viharos ellentmondást váltott ki; bőven akadtak ócsárlói, de rajongói is, akik benne az új művészet prófétáját tisztelték. Mahler végletes őszinteséggel hangsúlyozza műveiben korának diszharmóniáját, feszülő ellentmondásait. Kifejezőeszközeiben szélsőséges: hol eddig soha nem hallott monstre zenekari és énekkari apparátust mozgat meg, hol pedig intim kamarahatásokra törekszik.

Tíz szimfóniát írt, melyből az utolsó befejezetlenül maradt, továbbá dalciklusokat (*Egy vándorlegény dalai*, *A fiú csodakürtje*, *Gyermekgyászdalok*); jelentős még az énekszólokra és nagyzenekarra szerzett *Dal a Földről* című műve, amelynek szövegét Li Tai-Po kínai költő verseiből állította össze. A mű, amely közvetlenül Mahler halála előtt készült el, a zeneköltő művészi hitvallásának összefoglalása.

Mahler VIII. szimfóniája teljes mértékben feltárja a zeneszerző szertelen egyéniségét. Az ősbemutatót szervező, nagy hírű müncheni impresszárió, Emil Gutmann névadásának köszönhető az *Ezrek szimfóniája* cím. Tény, hogy soha korábban szimfónia ekkora apparátussal nem szólalt meg a zene történetében: az óriási zenekarhoz még nyolc szólóénekes, két vegyes kar és egy gyermekkar járul. A müncheni világkiállításra felhúzott Neue Musik-Festhalléban 1910. szeptember 12-én este Mahler 171 tagú zenekar, 500 fős vegyes kar, 350 tagú gyerekkórus és 8 szólólista várta a pódiumon s négy-négy izoláltan elhelyezett trombitás, illetve harsonás a terem másik végében. És persze a lelkes közönség: több ezer ember, köztük Arnold Schönberg és Anton Webern, Stefan Zweig és Thomas Mann, Otto Klemperer és Leopold Stokowski.

¹ A műsorlap az alábbi cikkek, tanulmányok felhasználásával, azok alapján készült: Pándi Marianne, *Hangversenykalauz, Zenekari művek*, Zeneműkiadó, Bp., 1980. 204., Tóth Dénes, *Hangversenykalauz, Zeneműkiadó Vállalat*, Bp., 1960. 312-15.

Minden monumentalitása ellenére, a *VIII. szimfónia* Mahler talán legmélyebben kamarazenei indíttatású szimfóniája. Hiszen az óriásira duzzasztott kórusra és zenekarra nemcsak azért volt szüksége Mahlernek, mert a „teljes univerzumot” kívánta zenéjében megidézni, hanem mert kíváncsi volt arra a különleges hangzásminőségre, amit 800 ember halk éneklése jelenthet. Érdekes módon a mű egyrészt Mahler legderűsebb – és épp e derű által talán legmegrendítőbb – zenéinek egyike. A két tétel alapjául szolgáló, egymás mellé helyezett két szöveg, a teremtő szellemet dicsőítő *Veni, Creator Spiritus* kezdetű középkori latin himnusz, melyet a római katolikus liturgiában pünkösdkor énekelnek, valamint Goethe *Faustjának* zárójelenete (mely Schumannt és Lisztet is megihlette) gazdag értelmezési hálót hoz létre. Mindez a szimfóniát, kantátát, oratóriumot, dalciklust, motettát egyetlen műben egyesítő hangfolyam elképesztő formai és zeneszerzés-technikai ötletek sorát foglalja magába. [...]²

Mahler elképzelése szerint a *Veni, Creator Spiritus* ima a szellem felemelkedéséért, mely a *Faust*-jelenetben válik valósággá. A szimfónia mindkét tételét áthatja az égi szerelem és az isteni kegy gondolata, valamint a törekvés a magasabb szférák felé. Az I. rész egyfajta invokációként fogható fel, és a II. részben érjük el a boldogság állapotát, állomások egész sorozata után, mely az erdő mélyéből, a sziklák, barlangok és oroszlánok közül vezet el a misztikus csúcspokra, ahol a Szűzanya maga jelenik meg, hogy személyesen nyilatkoztassa ki az üdvözülést.

Természetesen az I. rész jóval több, mint pusztán invokáció. A *Veni, Creator*nak megvan a maga saját fejlődési vonala, tele drámai kontrasztokkal. A monumentális bevezető után Isten ajándékainak felsorolása (*fons vivus, ignis, caritas – élő forrás, tűz, szeretet*) olaszos jellegű melléktemát inspirált, melyben egy momentum Verdi *Requiemjére* emlékeztet. Az ellenség említésére (*Hostem repellas longius – Ellenségünket űzzed el*) a zene igazi csatajelenetté változik; és az *Accende lumen sensibus (Érzekeinkbe nyújts fényt)* szavaknál Mahler erőteljes csúcspontot alakít ki egy új fontos téma fortissimo bevezetésével.

Mindezen drámai események ellenére, az első rész megmarad himnusz, vagyis strofikus dalnak, melynek versszakai mind ugyanolyan hosszúak, azonos metrumúak és egyformán fontosak. A II. rész ezzel szemben metrikailag és szerkezetileg igen eltérő szakaszokat sorakoztat fel, a drámai szereplők sokaságával. Ha a *Veni, Creator Spiritus* lényegében egyfajta monumentális motetta, a *Faust*-jelenet valóságos opera – ennél közelebb Mahler sohasem jutott az operáráshoz.³

2 Fazekas Gergely, *Rattle és a Mahler VIII.* (<https://fidelia.hu/klasszikus/rattle-es-a-mahler-viii-125830.html>)

3 Nemzeti Filharmonikusok, *VIII. (Esz-dúr) szimfónia* (<https://www.filharmonikusok.hu/muvek/viii-esz-dur-szimfonia/>)